

Article Type: *Research*

Citation: *Tosun, E. K. (2020). Yeni Bir “Ortak İyi” Kavramı Olarak Sosyal Girişimcilik, Business and Organization Research, 2(2), pp. 148-160*

YENİ BİR “ORTAK İYİ” KAVRAMI OLARAK SOSYAL GİRİŞİMCİLİK

Esad Kamil TOSUN¹

Öz

Liberal siyasal sistemin rasyonel birey fikri ve ahlaki iyi kavrayışlarını bireysel alanlarla kısıtlayan kamusal – özel alan ayrımı piyasa ekonomisinden piyasa toplumuna geçişin temelini hazırlayan önemli unsurlardandır. Bu çalışmada piyasa toplumunu ortaya çıkaran dinamikler açıklanıp ardından özellikle 2008 krizi sonrası yaşanan toplumsal çözülme ve krizlerde piyasa toplumunun etkisi ortaya konulmaya çalışılacaktır. Daha sonra piyasa toplumunu inşa eden sorunlu noktalara değinilip daha sürdürülebilir bir sosyal ve siyasal sistemin inşasında sosyal girişimcilik olgusu ele alınacaktır. Amacımız yeni bir “kapsamlı iyi” kavrayışı olarak sosyal girişim mantığını tartışmaya açmaktır.

Anahtar Kelimeler: *Piyasa Ekonomisi, Piyasa Toplumunu, Siyasal Liberalizm, Cemaatçilik, Sosyal Girişimcilik, Sosyal Girişim Mantığı.*

¹ İşletme Fakültesi, Karabük Üniversitesi, Karabük, Türkiye, esadtosun@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0398-5218

Received: 27.12.2020

Accepted: 29.12.2020

Published Online: 30.12.2020

ENTREPRENEURSHIP AS A NEW “COMMON GOOD” CONCEPT

Abstract

The idea of rational individual of political liberalism and its idea of public-private space separation is one of the important elements that prepare the basis for the transition from the market economy to the market society. In this study, the dynamics that reveal the market society will be explained and then the effects of the market society will be tried to be explored especially in the social disintegration and crises after the 2008 crisis. Then, the problematic points that build the market society will be mentioned and the phenomenon of social entrepreneurship will be discussed in the construction of a more sustainable social and political system. Our aim is to open up the logic of social entrepreneurship as a new “comprehensive good” understanding.

Keywords: *Market Economy, Market Society, Political Liberalism, Communitarianism, Social Entrepreneurship, Social Entrepreneur Logic.*

1. İÇİNDE YAŞADIĞIMIZ PİYASA TOPLUMU

Lüks hapishane hücrelerinin satılmasından nesli tükenen hayvanların ücretli avlanmasına, ücret karşılığı kitap okutulmasından karbon ve sera gazı salınım hakkının satılmasına kadar birçok örnek, piyasa ekonomisinin piyasa dışı unsurlara nasıl nüfuz ettiğini göstermektedir. Piyasa ve piyasa odaklı düşünme sisteminin toplumsal hayata girişi bugünün en önemli meselelerinden biridir. Piyasa ekonomisinden piyasa toplumuna evrilme sürecine giriş yapmadan önce bu iki kavramın arasındaki farka kısaca değinmek yerinde olacaktır. Piyasa ekonomisi üretim aktivitesini düzenlemek için kıymetli ve etkili bir yol iken piyasa toplumu piyasa değerlerinin insan çabasının her köşesine sızdığı bir hayat tarzına işaret etmektedir. Bir piyasa toplumu piyasa değerlerinin insan çabasının her köşesine sızdığı bir hayat tarzıdır. Böyle bir toplum piyasa içerisinde sosyal ilişkilerin piyasa lehine dönüştürüldüğü bir yerdir (Sandel, 2015, s. 30). Bu dönüşüm, içinde bulunulan bütün ahlaki ve sosyal durumlardan bağımsız olarak bir şeyi hak edenin ona en fazla ödemeyi yapan olduğu piyasa mantığından kaynaklanmaktadır. Bir örnek ile açıklamak gerekirse; devletin düşük gelirliler için başlattığı bir konut edindirme kampanyasında konut sahiplerinin her ay kura ile belirlendiği bir durum söz konusu olsun. Bu evlerden biri çekilişe başvuran bir kimseye çıkar ve bu kişi bu evi karaborsada aldığı fiyattan daha fazla ancak ortalama bu standartlarda bir evin ederinden de düşük bir fiyata satılığa çıkarırsa bu durum piyasa mantığı açısından sorunlu değildir. Çünkü mal hem alıcı hem de satıcı açısından karşılıklı fayda üretmektedir. Bu durumda piyasa mantığı evini satmak isteyen kişinin kura için sırada bekleyen ve ihtiyacı olan birini dezavantajlı bir konuma düşürmesinde herhangi bir sorun görmez. Çünkü bir mal onu en çok hak eden yani onun için en iyi ödemeyi yapanın olmalıdır ve bu dairenin fiyatı kurayı beklememe maliyeti sebebiyle pahalıdır. Halbuki bu durum konut edindirme projesinin mantığına terstir ve ihtiyaç sahibine konut edindirme yerine ihtiyaç sahibi kriterlerine uyan bir takım kimselere kâr elde ettirmektedir. Bu örneği nesli tükenmekte olan hayvanların ücret karşılığı avlanmasına izin verilmesi, oluşum süreci tamamlanmamış karstik bir mağarada küçük tur paketinde taşlara dokunmak yasak iken macera paketinde aynı mağarada tırmanma dahil birçok faaliyetin yapılabilmesi gibi birçok değişik olayla artırabiliriz. Günümüzde içinde yaşadığımız ve piyasa toplumu olarak tanımlayabileceğimiz olgu örnekte de görüldüğü gibi piyasa mantığının toplumun ahlaki, sosyal ve hatta siyasal bütün alanlarına nüfuz ettiği bir duruma işaret etmektedir. Bu durumu demokratik siyasetin işeyişi üzerinden şu şekilde gözlemleyebiliriz; siyaset artık kısa vadeli çıkarların oy ile satın alınıp ve kullanıcıları

tarafından tüketildiği bir hal almıştır. Piyasa toplumunun siyaseti de artık toplumsal ahlaki değerler ya da normlara dayalı “iyi yaşam” anlayışları üzerinden değil, göçmen yasakları, vergi artışları gibi rasyonel çıkarlar üzerinden işlemeye başlamıştır. Rasyonel çıkarların tercihleri belirlediği böyle bir durumda ise toplumsal iletişimin zayıflaması, toplumsal ve ahlaki krizlerin ve kutuplaşmaların artması dolayısıyla da toplumun çözülmesi pek garipsenmeyecektir çünkü içinde yaşadığımız dünya demokrasilerinde yaşananlar tam olarak bunu göstermektedir.

Bugün yaşadığımız sosyal ve siyasal krizlerin önemli etmenlerinden biri olan piyasa ekonomisinden piyasa toplumuna dönüşümün kökenlerini kapitalist ekonomik sistemin siyasal tamamlayıcısı olarak liberal siyasal sistem içerisinde buluruz. 1970’li yıllarda John Rawls tarafından liberalizmin yeni bir versiyonu olarak oluşturulan siyasal liberalizm düşüncesi (her ne kadar bugünkü sosyal ve siyasal krizlerin temelinde bu düşüncenin temel savunusu yer alsa da) ideal, krizlerden uzak bir siyasal sistemin ancak her türlü dini ve ahlaki inanın ya da Rawls’un tabiriyle “kapsamlı iyi kavrayışının” toplumsal meselelerin konuşulduğu kamusal alanın dışında tutulmasıyla oluşabileceğini iddia etmiştir. Ona göre herhangi bir ahlaki ya da dini iyi anlayışı üzerinde toplumsal mutabakat zordur. Bu sebeple bireyler herhangi bir iyi kavrayışı tarafından kısıtlanmak yerine kendilerini özgürce gerçekleştirmeyi tercih edeceklerdir ve özel alanlarında özgürce yaşamak adına hayata dair iyi olanın ne olduğunu kamusal alana taşıyıp, burada tartışmaktan vazgeçeceklerdir. Rawls bunu “hakkın iyiye önceliği” kavramı çerçevesinde şu şekilde açıklar:

“Ahlaki bir kişi kendi seçtiği amaçlara sahip bir öznedir ve bu öznenin temel tercihi, özgür ve eşit derecede rasyonel bir varlık olarak doğasını şartlar elverdiği ölçüde ifade eden bir yaşam tarzını şekillendirmesini mümkün kılan koşullardan yanadır” (Rawls, 2018, s. 550 - 560).

Rawls’un savunusu göstermektedir ki siyasal liberalizm bireye kendisi dışında hiçbir amaç bırakmamış, tercih ve eylemlerini tamamen kendi çıkarları doğrultusunda yapan bu birey fikri ile geleneksel dönemin dini inanışlarının vadettiği dünya sonrası hayat için iyi bireyler ve ahlaki “iyi” düşünceleri ile şekillenen bir toplum olma düşüncesi reddedilmiştir. Bu yeni birey sadece içinde yaşadığı dünya için ve bu dünyadaki istekleri için var olan dolayısıyla hiçbir şartta kendi istek ve arzularından taviz vermek zorunda hissetmeyen bir bireydir. Bu ise bütün bir toplumda gerek dinsel gerekse toplumsal gerekçelere dayalı olarak ortaya çıkan alturizm/fedakarlık anlayışının ortadan kalkması durumuna işaret etmektedir. Alturizm/fedakalığın ortadan kalkması ise geleneksel dönemden bireyselliğin arttığı modern

döneme son kalan asgari toplumsal ahlak ve birliktelik bilincinin de ortadan kalmasına sebep olmuştur ki bu birçok toplumsal parçalanma ve çöküşün işaretidir.

Özetle kökenini kapitalizmin ekonomik rasyonalitesinden alan çıkar odaklı rasyonel birey fikri ve siyasal liberalizmin “hakkın iyiye önceliği” düşüncesine dayanarak ortaya konulan negatif özgürlük düşüncesinin en temel tanımı olan kamusal-özel alan ayrımı her türlü “iyi hayat” tartışmasının kamusal alandan çıkarılması anlamına gelmektedir. Bu ise temelde iki duruma işaret eder. Bunlardan birincisi hayatı yalnızca bu dünya ile sınırlandırılmış olan rasyonel bireyin, yüzyıllardır hayatını anlamlandırma çabasının bir tezahürü olan tinselliğinden koparılması yani iyi insan olmak için sonsuzluk ile insan arasındaki köprülerin yıkılmasıdır. Bu durumda birey artık sadece kendisi için yaşamaktadır ve onu iyi bir insan olmaya teşvik edecek hiçbir şey de kalmamıştır. Klasik liberalizmin bireyin kendi kendisinin amacı olduğu düşüncesi de artık yitirilmiştir. Siyasal liberalizmin sunduğu tek şey kişinin haz duyduğu bireysel isteklerini kendi özel alanında özgürce eyleyebilmek ve kamusal alanda iyi anlayışlarının (liberallerin iddiasına göre) çözümsüz tartışmalarından ve olası baskılardan arı bir şekilde eşit yurttaşlar olarak yaşayabilmek için bireylerin kamusal alana benimsedikleri iyi anlayışlarını taşımamalarıdır. Ortaya çıkan ikinci durum ise (bireysel alandaki) özel dertlerin toplumsal meselelere tercüme edilme/intikal ettirilme imkanının son bulmasıdır. Özel dertlerin toplumsal meselelere tercüme edilememesi yani kamusal alana aktarılamaması da aslında ,önce Tanrı’yla daha sonra ise ulus devletlerin taşıdığı anlamı yitirmesiyle, hayatın anlamlılığını kaybeden yalnız bireyin artan ölüm korkusu ve ölümün her an gelebileceği içinde bulunduğu hayata karşı emniyetsizliğinin, her geçen gün artan gelir elde etme güvensizliğinin ve yarın ne olacağına dair büyüyen belirsizliğin gölgesinde kendine “özel” köşesinde sessizce beklemesi olarak gösterir kendini. Artık belirsizlik, emniyetsizlik ve güvensizlik hisleri içerisindeki birey özgürleştikçe sistem daha fazla kolektif iktidarsızlık üretecektir.

Görüldüğü gibi biri klasik iktisadi bakıştan beslenen ve siyasal liberalizmde de kendisini gösteren rasyonel birey anlayışı, diğeri yine bu birey anlayışından beslenen ve toplumsal normları ve farklı “iyi kavrayışlarına” dair tüm tartışmaları kamusal alanın dışında bırakan negatif özgürlük anlayışı olmak üzere toplumsallığın önünde sorun teşkil eden iki unsur bulunmaktadır. Burada sorunun kronolojik sıralaması şöyledir; negatif özgürlük ve hakkın iyiye önceliği düşünceleri sebebiyle kamusal alanların “iyi yaşama” dair her türlü düşünceden temizlenmiş olması ve bunu takiben kamusal alanın artık klasik iktisada dayalı piyasa mantığı tarafından doldurulmasıdır. Dolayısıyla artık insana ve insanın “iyi yaşam” tartışmalarının

olmadığı yerde piyasa mantığı tüm alanları işgal etmiştir. Yeni toplum hem özel hem kamusal alana dair meselelerin konuşulduğu bir “agoradan” yoksundur. “Eski agoralar artık girişimciler tarafından devralınmış ve yeniden işlenerek eğlence parkları haline getirilmiştir” (Bauman, 2012, s. 11). Artık kamusal alanın yeni “iyi” kavrayışı bireysel çıkara dayalı piyasa mantığıdır.

2. YENİ "İYİ" ANLAYIŞI OLARAK PİYASA, AHLAKI NASIL YERİNDEN EDER?

Piyasa mantığının toplumsal meselelere kadar sızmasının ahlakı yerinden ettiğine dair iki temel iddia bulunmaktadır. Bunlar piyasa tercihlerinin yansıttığı eşitsizliği sorgulayan hakkaniyet itirazı ile piyasa ilişkilerinin zarar verebileceği ya da yok edebileceği tutumları ve normları sorgulayan yozlaşma itirazıdır. Bu iki itirazı tek bir örnek üzerinden açıklayabilmek için ahlaki bir mesele olarak fahişelik konusu ele alınabilir. Bir kadının fahişelik yapıyor olmasını olumsuz bir durum olarak görenlerin iki açıklaması olabilir. Bunlardan birincisi bu kimseyi fahişelik yapmaya iten koşullara dikkat çekecektir ki bu hakkaniyet itirazının dikkat çektiği husustur. Bu yaklaşıma göre yapılması gereken, kişiyi bu eylemde bulunmaya iten ekonomik asimetrinin ortadan kaldırılmasıdır. Asimetrinin ortadan kaldırılması durumunda bu eylemin o kişi tarafından hala gerçekleştiriliyor olması bir tercih meselesidir ve sorun teşkil etmemektedir. İkinci itirazın dayandığı temel ise tıpkı sera gazı örneğinde olduğu gibi fahişeliğin sıradan bir eylem olmanın ötesinde toplumdaki kadın imajını zedeleyen, kadın olgusunu yozlaştıran bir eylem olmasıdır. Dolayısıyla piyasanın olgu ve olaylara etki eden piyasa dışı normları yok sayarak onları sıradan bir değiş-tokuşa indirgemesi toplumsal çözülmeyi hızlandıran sorunlu bir duruma işaret etmektedir.

Yozlaşma itirazının ahlaki yönü açıktır ancak birinci itiraz olan hakkaniyet itirazı da her ne kadar ekonomik gibi görünse de bir boyutuyla da siyasal ve sosyolojiktir. Çünkü ülkeler küreselleşirken aslında ulus devletler zayıflamakta ve giderek serbestçe dolaşabilen küresel şirketlerin güdümünde küresel ekonominin uyduları haline gelmektedirler. Gelişen uluslararası ticaret ağları her türlü ürünün en ucuz şekilde üretilip diğer ülkelere kolayca ulaştırılabileceği bir hal almış, uluslararası perakende satışlar bile başlamıştır. Bu durum her ne kadar tüketim açısından avantajlı gibi görünse de üretim ve geçim güvenliği ciddi problemlere sebep olmaktadır. Manuel Castells, kendisine doğru ilerlediğimiz “enformasyon toplumunda” sermayenin serbestçe dolaşmasına karşın siyasetin acınası bir şekilde yerel kaldığını söyler (Castells, 2008, s. 383-461). Ekonomik faktörler üzerinde hükümetlerin etkisi giderek azalırken kontrol her geçen gün piyasa güçlerinin eline geçmektedir. Artan ekonomik asimetri “geçim güvensizliği” (Bauman, 2012, s. 28) olarak tanımlanan duruma sebebiyet

vermektedir. Küresel piyasaların hayatlarımızı kuşatması insanların sosyal güvencelerini kaybettiği, gelir düzeylerinin oransal olarak gerilediği bir durumu doğurmakta ve bu da bireylerin kendilerine olan güvenlerini yitirmelerine sebebiyet vermektedir.

Yozlaşma itirazı olarak anılan ikinci itiraz ise piyasa mantığının ticaret ve mala bakış açısındaki sorunlu yöne dikkat çekmektedir. Geleneksel iktisatçılara göre piyasanın değiş-tokuş edilen malların değerleri üzerinde etkisi yoktur. Ancak bu düşünce yozlaşma itirazını savunanlar için sorunludur. Bu itirazın daha iyi anlaşılması için Kyoto Protokolü ele alınabilir. 1990'larda ülkelerin sera gazı emisyonlarını azaltmak için imzalamak üzere hazırladıkları Kyoto Protokolü ülkelere iki seçenek sunuyordu: Birinci seçenek ülkelerin sera gazı üretimini azaltması iken ikinci seçenek başka ülkelere sera gazı emisyonlarını azaltmaları için para ödemektir (Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Müdürlüğü, 2009). Bu durum iktisadi olarak ele alındığında ABD gibi gelişmiş bir ülkenin Hindistan'da gaz yağı lambası kullanımını azaltmak için Hindistan hükümetine para ödemesi protokolün kriterlerine uyma maliyetini düşürmesi anlamında avantajlıdır. Ancak böyle bir sistem gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere çevreyi kirletme hakkı satın alması anlamına da gelmektedir ki bu durum Sandel'in ortaya koyduğu ahlaki anlamda sorunlu iki duruma işaret etmektedir. Bunlar, doğaya ilişkin araçsal bakışı güçlendirmek ve küresel bir çevresel etik yaratmak için gerekli müşterek fedakarlık ruhunun altını oymaktır. "Zengin ülkelerin savurgan davranışlarına sebep olan önemli değişiklikleri satın almalarına izin vermek doğayı maddi imkanları olanlar için bir çöplük olarak kabul eden kötü davranışı pekiştirir. İktisatçılar sıklıkla küresel ısınmayı basitçe, doğru teşvik edici yapının belirlenmesi ve ülkelerin bunu imzalamasının sağlanması meselesi olarak kabul eder. Fakat bu bakış açısı hayati bir noktayı gözden geçirir: normlar önemlidir" (Sandel, 2015, s. 105). Kısacası piyasa mantığı, piyasa dışı normları yok sayarak değersizleştirmekte ve böylece ahlaki yerinden etmektedir. Görüldüğü gibi hem doğaya karşı araçsal bakış açısı hem de gelişmiş olanın gelişmekte olan ile doğa üzerinden alım-satım işlemi gerçekleştirerek müşterek fedakarlık zeminini ortadan kaldırması yine çıkar odaklı birey düşüncesine dayanmaktadır. Çünkü liberal devlet anlayışı da bu birey anlayışına dayanır. Halkının çıkarı için devlet her türlü normun üstünde bir ulusal çıkar meselesi üzerinden meseleye bakmaktadır.

Görülmektedir ki hem ekonomik hem de siyasal krizimizin temelleri liberal kapitalizmin, bencil çıkarlara sahip tek boyutlu insan varsayımında yatmaktadır. Hem ekonomik hem de siyasal sistemler bu varsayım üzerinden inşa edilmektedir ve bu varsayım hem ekonomik asimetriye bağlı olarak "geçim güvensizliğinin ortaya çıkmasında hem de

piyasanın piyasa dışı unsurlara nüfuz ederek onları yozlaştırmasında asıl kaynaktır.

3. PİYASA MANTIĞININ KRİZİ VE SOSYAL GİRİŞİMCİLİĞİN ARTAN ÖNEMİ

2008 Finans Krizi ile yaşanan ekonomik sarsıntı ve piyasa başarısızlıkları seksen yıllık sarsılmaz piyasa mantığını ciddi anlamda sarsmıştır. Ancak Wall Street'in büyük finans şirketlerinin devlet eliyle kurtarılma çabası toplumun piyasanın kendi kendini düzeltme gücüne olan inancını sarssa da asıl fatura finans kurumlarından ziyade Amerikan hükümetine kesilmiştir (Newport, 2011). Küreselleşen piyasaların oluşturduğu ekonomik asimetri ve artan “geçim güvensizliğine” karşı seçilmiş hükümetlerin artan acizyeti ve piyasanın yozlaştırıcı etkisiyle her geçen gün çözülen toplum yapısı, sorunun çözümünün toplumda aranmasına sebep olmuştur. Modern anlamda ilk örneklerine 1980’li yıllarda rastladığımız sosyal girişim mantığı gerek yozlaştırıcı etkiyi gerek de “geçim güvensizliğini” engelleyebilecek ya da azaltabilecek reçete sunması sebebiyle önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksul girişimcileri ödeyebilecekleri küçük miktarlarla fonlayan ve kurmuş olduğu bu sosyal işletme ile Nobel Barış Ödülü alan Grameen Bank kurucusu, Bangladeşli ekonomi profesörü Muhammed Yunus içinde bulunduğumuz ekonomik durumu ve ortaya koyduğu projesini şu şekilde açıklıyor: “Yoksulluk, inşa ettiğimiz kurumların -örneğin finansal kurumların- yetersizlikleri tarafından yaratılır. Bankalar dünya nüfusunun yaklaşık üçte ikisine finansal hizmet sunmayı reddederler. Nesiller boyunca bunun yapılamayacağını savundular ve herkes bu açıklamayı kabul etti. Bu durum dünya çapında “kredi köpekbalıklarının” gelişmesine izin verdi. Grameen Bank bu varsayımı sorguladı ve en yoksullara kredi açmanın sadece mümkün değil, aynı zamanda kârlı olabileceğini gösterdi (Yunus & Weber, 2012, s. 14). Dolayısıyla sosyal girişimcilik bu anlamda bireylerin özel alanlarındaki sorunları kamusal alana aktarabilmesine ve bu sorunlara toplumsal olarak çözüm aranmasına imkan vermiştir. Bu Bauman’ın özel sorunların kamusal alana aktarılabilmesi ve tartışılabilmesi anlamında ifade ettiği tercüme köprülerinin bir nevi yeniden inşası demektir. Aslında sosyal girişimciliğin tercüme köprüleri şu anda “iyi yaşam” kavrayışları üzerine tartışma zemini sağlamakta yeterli değilse de geçim güvensizliği ve sosyal adalet gibi konulara çözüm üretebilme konusunda yeterli zemini sağlamaktadır.

Özel alandaki sorunların kamusal alana aktarılmasının anlamında tercüme köprülerinin yeniden inşasının yanında sosyal girişimcilik kavramını önemli kılan bir diğer nokta ise liberal kapitalizmin tek boyutlu birey fikrine kazandırmış olduğu alturizm/fedakarlık boyutudur. Yunus’un iddia ettiği gibi insanın bu tek boyutlu tanımlaması aşırı indirgemecidir. Bu noktada insana dair bu tek boyutlu varsayımı kendi çıkarlarının peşinde koşmanın yanı sıra başkalarına

yardım etme güdüsüne de sahip çok boyutlu insan varsayımıyla değiştirmek gerekmektedir. Böyle bir varsayım Yunus'a göre beraberinde, "biri kazanç sağlamaya, diğeri ise başkalarına yardım etmeye ayrılmış iki ayrı iş dünyasına gereksinimimiz olduğunu" (Yunus & Weber, 2012, s. 17) göz önüne koyacaktır. Birincisinde amaç başkalarının çıkarlarını dikkate almadan sermaye sahiplerinin kârına odaklanırken, ikincisinde amaç her şeyde başkalarının yararını gözetmektir. İşte bu ikinci durum klasik iktisat kuramının eksik yönüdür. Sosyal girişimin mantığı tam bu sebeple önemlidir. Çünkü sosyal girişim mantığı klasik iktisadın çıkar odaklı tek boyutlu insanına başkalarını düşünme ya da alturizm/fedakarlık boyutunu kazandıracak ve çok boyutlu birey fikrini inşa edecektir. Ancak Yunus'un bu iktisadi analiz ve çözümü çıkar odaklı birey anlayışına dayanan piyasa mantığının toplum lehine kurgulanması çabasından başka bir şey değildir ve dolayısıyla Ancak Yunus'un varsayımındaki bu çözüm sosyal ve siyasal alandaki krizlere dair bir şey söylememektedir. Bu ise bize göre sosyal girişimciliğin sosyal kısmının sadece yoksulluk gibi evrensel meseleler üzerinden anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Halbuki sosyal girişimcilik kavramının sosyal takısı kavramın hem misyonunu hem de gerçekleştirmek istediği amacını ihtiva etmektedir. Dolayısıyla "temel amacı sosyal sorunlara çözüm sunmak olan sosyal girişimcilikte, işletme misyonunda görülen zenginlik üretmek yerine değer üretmek önceliklidir" (Mengü, 2016, s. 8). Bu anlamıyla sosyal girişimciliğin esas anlamlı katkısının toplumda aşınmış olan güven duygusunu güçlendirmesi ve toplumun yararına olarak her türlü "iyi yaşam" tartışmasını kamusal zemine taşıyabilmeye imkan verecek bir toplumsal inşasını sağlaması olacaktır.

4. YENİ BİR "İYİ" KAVRAYIŞI OLARAK SOSYAL GİRİŞİMCİLİK

Makalenin bu kısmına kadar genel hatlarıyla toplumsal çözülmenin temelinde yatan ve piyasa mantığını besleyen ana etmen olarak çıkar odaklı birey anlayışı ve toplumsal değerleri yadsıyan negatif özgürlük anlayışına değindik. Piyasa mantığından piyasa toplumuna geçiş sürecini ve bu sürecin ortaya çıkardığı toplumsal kriz ve çözümleri dile getirerek bu durumun çözümüne yardımcı olacak bir şekilde çıkar odaklı birey anlayışına yeni bir boyut olarak alturizm/fedakarlık boyutunun eklenmesi gerektiğini dile getirdik. Bu fedakarlık boyutunun sosyal girişim mantığı içerisinde bulunduğunu, dolayısıyla bir toplum mantığı olarak sosyal girişimcilik anlayışının oluşmasının öneminden bahsettik. Şimdi ise bu sosyal girişimcilikler neticesinde ortaya çıkmış 3 temel sonuca işaret ederek sosyal girişim mantığının sosyal dönüşümü nasıl sağladığına örnekler üzerinden değineceğiz.

J. Gregory Dees bu tercüme ve toplumsal dönüşümü sağlama amacıyla hareket eden sosyal girişimcilerin şu araçlar vasıtasıyla sosyal sektörde değişim ajanı rolünü oynadığını

ortaya koyar:

- Toplumsal değer yaratma ve sürdürme misyonunu benimseme (sadece özel değer değil),
- Bu misyona hizmet etmek için yeni fırsatları tanımak ve sürekli olarak takip etmek,
- Sürekli yenilik, adaptasyon ve öğrenme sürecine girmek,
- Halihazırda elinizdeki kaynaklarla sınırlı kalmadan cesurca davranmak ve
- Hizmet verilen seçim bölgelerine ve oluşturulan sonuçlara karşı hesap verebilirlik duygusunun artırılması (Dees, 1998, s. 3).

Sosyal girişimcilik bireysel sorunların kamusal alana tercümesi ve sorunların çözümü için toplumsal olanı eyleminin merkezine koyar. Ancak sosyal girişimci sorunların tercümesini sağlama ve toplumsal faydayı üretmenin yanında kendini finanse etmesini ve daha fazla insana ulaşmasını sağlayacak ticari kârın da peşindedir. Burada önemli husus kâr amacı güderek değil, toplumsal faydayı sağlamak adına kârı araçsallaştırarak bir çalışma yapıyor olmasıdır. Dolayısıyla girişim mantığının temelinde hala toplumsal fayda yer almaktadır. Ancak yeni bir yöntem olarak “sosyal girişimciliğin toplumsal sorunların çözümünde serbest piyasa temelli yöntemler benimseyerek gönüllü sektörü özel sektöre yakınlaştırması” (İçli ve Anıl, 2016: 32) ile toplumsal fayda sürdürülebilir hale getirilmiş olacaktır.

Yoksulları finanse eden kredi kuruluşu Grameen Bank, Bangladeşli yoksullar için uluslararası finansmanlar bulup yoksulların planlı kalkınmasına katkısında bulunan BRAC (Bangladeş Kırsal Kalkınma Kurulu), Kenya’da ağaç kıyımı ve gıda güvenliği için mücadele eden Green Belt Movement ya da yoksul kadınların toplumdaki yerini güçlendirmesi amacıyla hareket eden SEWA. Bu 4 sosyal girişimden her biri kendi ülkelerinde başlayıp küresel çapa ulaşmış, sosyal değer inşasında çok önemli girişimlerdir. Bu dört girişim ve bunlar gibi birçok yerelden küresele açılan sosyal girişimcilik hareketi sosyal girişimciliğe dair şu 3 hususu ispatlamıştır:

- Sosyal girişimciliğin etkili bir araç olduğunun kanıtlanması
- Daha fazla insanın sosyalleştirilmesiyle tüm sektörlerin sosyal değer odaklı bakış açısını kazanabileceği varsayımı
- Ahlaki sınırları ve hedefleri olan bir yaşamın toplumsal iyileşmeye katkısını ortaya çıkarması (Young, 2006, s. 71).

Son yıllarda sosyal girişimciliğin oluşturduğu sosyal değere işaret ederek bu 3 maddeyi açmakta fayda vardır. Ortaya çıkan ilk sonuç sosyal girişimciliğin efektif ve dinamik yapısının pazar/piyasa, hükümetler ve geleneksel gönüllülük hareketlerinin ihtiyaçları karşılamaadaki yetersizliklerine işaret ettiğiidir. Bu durum iki noktaya işaret eder; birincisi sosyal girişimciliğin geleneksel çözüm üretici yapılara karşı hızına, ikincisi ise baş döndürücü bir hıza sahip küreselleşme ve teknolojik gelişimin getirdiği sosyoekonomik birçok soruna karşı çözümün geleneksel mekanizmalarla değil toplumun aksiyon potansiyeliyle gerçekleşeceğine işaret eder. Dolayısıyla sosyal girişimler etkin yapılarıyla bürokratik yapıların aksine aktif sorun çözüm mekanizmaları olarak karışımıza çıkmaktadır. Ortaya çıkan ikinci sonuç ise sosyal girişimcilik hareketiyle daha fazla insanın tanıştırılması, daha fazla insanın sosyalleştirilmesi ihtiyacıdır. Çünkü bu yolla tüm sektörlerdeki organizasyonlar toplum odaklı hareket edebilir hale getirilebilir. Dolayısıyla tıpkı piyasa mantığının kamusal alan dominasyonu ile piyasa toplumu nasıl ortaya çıktı ise sosyal girişim mantığının da kamusal alanı domine etmesi ile bireysel meselelerin kamusal alana taşınmasına imkan veren, toplumsal meseleleri ve “iyi yaşam” tartışmalarını gündeme taşıma ortamı sunan bir sosyal girişimcilik toplumu inşa edilebilir. Üzerinde durulması gereken üçüncü sonuç ise sosyal girişimciliğin hayat ve sorunlarla daha fazla meşgul olan ve geniş, ahlaki bir vizyon ve güçlü bir etkiyi birleştiren daha zorlayıcı bir hayat yaşamakla ilgili olması gerektiğidir. Bu gereklilik açık bir değer duygusundan yani “iyi yaşam” düşüncelerinden asla uzak kalınmaması gerektiğini ifade etmektedir. Aslında bu durumun bir diğer boyutu da işaret etmektedir ki bu etik tarafsızlık ilkesiyle çalışan siyaset ve iş dünyasının neden bireylerin ve toplumların sorunlarına çözüm üretmede yetersiz ya da isteksiz olduklarının eleştirel bir gözle ele alınması gerektiğidir. Bu pencereden bakıldığında “iyi yaşam” üzerine tartışmaların serbest olduğu sosyal girişim mantığı, etik tarafsızlık ya da negatif özgürlük mantığı ile işleyen mekanizmalara nazaran daha etkin ve yararlı gözükmektedir.

5. SONUÇ

Gelinen noktada klasik iktisat tarafından ortaya konulup liberalizmin de temel varsayımlarından olan çıkar odaklı birey kavramının ve liberal negatif özgürlük savunusunun bir tezahürü kamusal alan her türlü “iyi yaşam” tartışmalarından temizlenmiştir. Kamusal alanın bu derece toplumsal ve ahlaki değerlerden temizlenmesi piyasa mantığının bu alanlara nüfuz etmesini hızlandırmıştır. Günümüzde içinde yaşanılan kamusal alan bireysel tüketimi bir çeşit “iyi” olarak dayatmanın dışında her türlü “iyi yaşam” düşüncesinden temizlenmiş durumdadır. Sermayenin küreselleşmesiyle birlikte ise siyaset de her geçen gün toplumlar için

çözüm üretemeyecek hale gelmektedir. Bu durum geçim güvensizliği ve gelecek belirsizliğini artırarak insanların kendilerine olan güvenlerini ciddi oranda azaltmaktadır. Kamusal alanda “iyi yaşam” tartışmalarını yasaklayan negatif özgürlük anlayışının bireyi kutsayan ve toplumsal değerleri yadsıyan bakış açısıyla artan güvensizlik ve belirsizlik durumu birleşince bireylerin topluma karşı emniyetsiz hissetmesi de giderek artan bir şekilde kendini göstermektedir. Sosyal girişimcilik mantığı ise hem Grameen Bank örneğindeki görüldüğü gibi geçim güvensizliğini kaldırma potansiyeli hem de toplumsal meseleleri çözme eğilimi sebebiyle bir çözüm yolu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal girişim mantığının, tek yönlü çıkar odaklı birey anlayışını yadsıyarak bireylerin fedakarlık yönüne dikkat çekmesi ve temelde bu motivasyonla hareket eden bir düşünce mekanizmasına sahip olması onun toplumsal dönüşümü sağlayabilme potansiyeline de işaret etmektedir. Çünkü çıkar odaklı, tek boyutlu bireye kazandırılacak yeni bir boyut olarak alturizm/fedakarlık sağlıklı bir iletişim ve sorun çözme zemini oluşturabilir. Bu ise sorunların tartışılmasına ve toplum yararına hareket edilmesine imkan veren ekonomik, sosyal ve siyasal kurumların inşası için en temel ve hayati önemdeki ihtiyaçtır. Sosyal girişim mantığının önemli bir diğer boyutu da, alturizm/fedakarlık boyutu ile bağlantılı olarak, özel alandan kamusal alana sorunların aktarılması anlamında “tercüme köprülerinin” inşasına imkan vermiş olmasıdır. Bir süredir toplumsal krizlerin ana müsebbibi olan tercümeleme sona ermesi sorunu da sosyal girişim mantığı içerisinde bir çözüme kavuşturulabilir gözükmektedir.

Başta bireye alturizm/ fedakarlık boyutu kazandırması ve sorunların kamusal alana tercümesine imkanı sağlaması olmak üzere sahip olduğu etkin ve dinamik yapısı ve “iyi yaşam” üzerine tartışma imkanı tanınması ile sosyal girişimcilik, içinde yaşadığımız toplumsal sorunlara çözüm üretebilecek bir anlayış ortaya koymaktadır. Sosyal girişim mantığı olarak adlandırdığımız bu mantık bireylerin kendilerine ve içerisinde yaşadıkları topluma olan güvenlerinin artmasına ve dolayısıyla toplumların kendi yararlarına doğru bir değişime olan inancın giderek büyümesine imkan tanıyacaktır. Bu güven ve inanç “iyi yaşama” tartışmalarına imkan tanıyacak ve toplum yararına değişim düşüncesini toplumda güçlü kılacaktır. “Bir vatandaş bir problemi çözmek için ayağa kalkıp etkili bir şekilde hareket ettiğinde, diğerleri ilk etapta zorlanır. İnsanlar önce değişimin mümkün olduğuna inanırlar ve sonra değişimin nasıl ilerletileceğini öğrenirler” (Bornstein & Davis, 2010, s. 43).

KAYNAKÇA

- Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Müdürlüğü, (2009). Resmî Gazete: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/05/20090513-1.htm> adresinden alındı. (Erişim: 7 Aralık 2019)
- Bauman, Z. (2012). *Siyaset Arayışı*, (Düz. S. Yücesoy & Çev. T. Birkan), Metis Yayınları, İstanbul.
- Bornstein, D. & Davis, S. (2010). *Social Entrepreneurship: What Everyone Needs To Know*, Oxford University Press, USA.
- Castells, M. (2008). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür* (Cilt II - Kimliğin Gücü), (Düz. A. Telli & Çev. E. Kılıç), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Dees, J. G. (1998). The Meaning of Social Entrepreneurship.
- İçli G., & Anıl N.K. (2016). Sosyal Franchising: Bir Sosyal Girişimcilik Yöntemi, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Mengü, E. (2016). Sosyolojik Perspektiften Sosyal Girişimcilik Olgusu. İstanbul.
- Newport, F. (2011). *Americans Blame Government More Than Wall Street for Economy - Global Public Square*. CNN.com Blogs: <http://globalpublicsquare.blogs.cnn.com/2011/10/19/americans-blame-government-more-than-wall-street-for-economy/> adresinden alındı. (Erişim: 13 Aralık 2019)
- Rawls, J. (2018). *Bir Adalet Teorisi*, (Düz. F. G. Üstün, & Çev. V. A. Coşar), Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Sandel, M. J. (2015). *Paranın Satın Alamayacağı Şeyler*, (Çev S. Durgut), Ekşi Kitaplar, Ankara.
- Young, R. (2006). For What It Is Worth: Social Value and the Future of Social, *Social Entrepreneurship: New Model of Sustainable Social Change*, (Ed. A. Nicholls), Oxford University Press. USA, 56-74.
- Yunus, M. & Weber, K. (2012). *Sosyal İşletme Kurmak*, (Çev. A. N. İmre), Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul.